

Djelovanje Hrvatskog orla u Đakovu od 1923. do zabrane rada 1929. godine

UDK 272-78(497.5 Đakovo)

Izvorni znanstveni rad

Borislav Bijelić

Muzej Đakovštine, Đakovo

Nakon što je na stranicama prošlog broja *Zbornika Muzeja Đakovštine* ukazano na glavne ideološke odrednice orlovskog pokreta te način kako je pokret zaživio u Hrvatskoj i sa kakvim se organizacijskim problemima pritom suočavao u prvim godinama postojanja, posebice u Đakovu tijekom 1921. i 1922. godine, u ovom radu donosimo presjek aktivnosti đakovačkog Hrvatskog orla sve do zabrane rada 1929. godine. Naglasak je stavljen na organizaciju akademija, sletova (kako unutar Hrvatske, tako i izvan nje), obilježavanje pojedinih obljetnica iz lokalne i nacionalne povijesti, ali i niza drugih manifestacija koje su za cilj imale neskrivenu ideološku i svjetonazorsku pouku.

Ključne riječi: Đakovo, Hrvatski (katolički) orao, Orlice, javne vježbe, sletovi, seoske orlovske organizacije

Prve godine druge dekade 20. stoljeća bile su presudne za osnivanje i rad Hrvatskog orla, kako na nacionalnom nivou, tako i u samom Đakovu. Interes za rad orlovske organizacije u Đakovu napose je porastao nakon što je određeni broj Đakovčana sudjelovao na mariborskom taboru (sletu) krajem srpnja

i početkom kolovoza 1920. godine, a sama ideja o katoličkoj organizaciji, koja se tada još uvijek nije zvala orlovska, postala je neizostavna tema na stranicama *Đakovačkih pučkih novina*. Sve ono što je redakcija spomenutog lista, inače u to vrijeme izrazito bliska Katoličkoj crkvi, smatrala pozitivnim i afirmativnim, *Glas slobode*, glasilo đakovačkih demokrata, smatrao je retrogradnim i za društvenu zajednicu neprihvatljivim. Od sredine 1921. godine *Đakovačke pučke novine* katolička gimnastičarska društva sve češće nazivaju orlovskim, da bi ona to i de jure postala potkraj tekuće godine.

„Nakon što je Hrvatski orao u Đakovu i službeno otpočeo s radom ništa se zapravo suštinski novo, barem ne u prvo vrijeme, nije dogodilo.”¹ Stare polemike obnovljene su i u novim okolnostima. Vodili su ih isti protagonisti, sa istih ideoloških i svjetonazorskih pozicija, a zalaganje za orlovsku ili sokolsku opciju bilo je zapravo zalaganje za širi vrijednosni sistem kojega se preferiralo.

Tijekom druge polovice 1921. godine najznačajniji događaj na planu transformacije đakčkih i omladinskih organizacija u orlovstvo bio je omladinski zbor održan u Đakovu sredinom kolovoza tekuće godine. Iste godine, u prosincu mjesecu, održana je u velikoj dvorani Hrvatskog pučkog doma prva orlovska akademija. Kao čelne ljude orlovske organizacije u vrijeme osnivanja društva, a *mutatis mutandis* i u godinama koje će potom uslijediti, treba svakako istaknuti Franju Böhma, Antuna Matasovića, Fabijana Puhla, Matiju i Paulu Belić, Branku Novoselović, Josipa Sokola ... Neskrivenu privrženost Hrvatskom orlu iskazivao je i đakovački biskup Antun Akšamović.

Već tijekom 1922. godine đakovački Orlovi i Orlice uspjeli su izgradili prepoznatljivu lepezu aktivnosti, ritmički ju sinkronizirati i provoditi kroz cijelu drugu dekadu 20. stoljeća. Centralni događaj u radu Orlova spomenute godine bile su organizacijske pripreme, sam odlazak i nastup na orlovskom sletu u Brnu. Nastup na skupu za sve hrvatske Orlove i Orlice, pa tako i đakovačke, bio je od velikog značaja. „Naime, hrvatskim Orlovima nakon Brna bilo je jasno da oni nisu šačica usamljenih i izmanipuliranih zanesenjaka, kako ih se ocjenjivalo u dijelu domaće javnosti, već da su dio jednog planetarnog pokreta koji ima jasnu viziju, ali i razrađenu strategiju kako tu viziju ostvariti u bespućima realnog življenja.”²

1 Borislav BIJELIĆ, Hrvatski orao Đakovo – osnivanje i rad tijekom 1921. i 1922. godine, *Zbornik Muzeja Đakovštine* 12/2015., 139.

2 Isto, 146.

1923.

Tijekom 1923. godine aktivnosti Hrvatskog orla manifestirale su se kroz održavanje različitih predavanja, društvenih skupština, akademija i javnih vježbi, ali i gostovanja kod drugih orlovskih društava, i to ponajviše seoskih.

Na Tri kralja zabilježena je prva orlovska manifestacija tekuće godine. Bila je to akademija održana u Hrvatskom pučkom domu. Kao što je to bilo i prije, i ova akademija bilježi dobru posjećenost, kako od domaće publike, tako i izaslanika bratskih društava iz Broda, Osijeka, Vukovara, Sarajeva, Vrpolja, Semeljaca i Levanjske Varoši. Akademiji je prisustvovao i biskup Antun Akšamović.

Ova akademija razlikovala se od do sada održanih po tome što su članovi po prvi puta nastupili na spravama. „Vježbe su bile izvedene na sveopće iznenađenje vrlo lijepo, te daju nade, da će se pojedinci moći razviti do savršenih vježbača.”³ Orlice su izvele ženske simboličke vježbe, a članovi prednjačke vježbe, i to po mišljenju novinskog komentatora tako uspješno „da će u novoj godini moći nastupiti i pred stranim svijetom.”

Akademija je privedena kraju recitacijom Preradovićeve pjesme „Braća”, koju su izveli Antun Tomić i Josip Bulat, te dojmljivim nastupom orlovske glazbe na čelu s dirigentom Hinkom Šrobekom.

S obzirom na veliki interes građanstva akademija je, s istim programom, ponovljena i sljedećeg dana, a nova najavljena već za drugi dan Uskrsa.

Za kraj siječnja Orlice i Orlovi najavili su održavanje Glavne godišnje skupštine s identičnim dnevnim redom: 1. Govor predsjednice (predsjednika), 2. Izvještaj tajnice (tajnika), 3. Izvještaj blagajnice (blagajnika), 4. Izvještaj načelnice (načelnika), 5. Izbor novog odbora, 6. Eventualije.⁴ Iz onovremenog tiska ne vidimo da li su skupštine uistinu i održane u najavljeno vrijeme, a da su održane svjedoče instruktivna izvješća Antuna Matasovića objavljena u *Đakovačkim pučkim novinama*⁵, odnosno u istim novinama objavljen članak Paule Belić „Nakon glavne skupštine Orlica”.⁶ Spomenuta izvješća posebno su značajna stoga što autori u njima donose vrijedne činjenice o nastanku i djelovanju Orlova i Orlica tijekom 1921. i 1922. godine.⁷

3 Orlovska akademija, *Đakovačke pučke novine* (dalje u tekstu: *DPN*), 13. 01. 1923., 2.

4 Glavna god. Skupština hrv. Orlova u Đakovu, *DPN*, 20. 01. 1923., 3.

5 Rad Hrv. Orla u god. 1922., *DPN*, 10. 02. 1923., 1.

6 Nakon glavne skupštine Orlica, *DPN*, 3. 03. 1923., 1.

7 O tome vidi: B. BIJELIĆ, Hrvatski orao Đakovo..., 121-147.

Paula i Matija Belić

Uoči Uskrsa aktivnosti Orlovske organizacije bile su sve učestalije. Na Veliki petak i Veliku subotu Orlovi su držali počasnu stražu kod Kristovog groba⁸, a neposredno pred Uskrs orlovska glazba dobila je dozvolu od biskupa Akšamovića „da na svečanost Uskrsnuća može uzveličati svečani čin svojim nastupom”⁹. Bez obzira na spomenuto, čini se da je ipak najprominentnija manifestacija Orlova bila akademija održana na drugi dan Uskrsa. Akademija je ocijenjena kao iznimno uspješna bez obzira što je prethodna bila održana samo dva mjeseca ranije. Na ovoj javnoj smotri po prvi puta vježbalo se na preči, po čemu bi se ona možda mogla izdvojiti od ostalih, dok je cjelokupni program ocijenjen kao uspješan: bilo da se radilo o vježbama na ručama, prostim vježbama članova i članica, odnosno vježbama članica sa čunjevima.

Posebna pohvala upućena je orlovskoj glazbi koja je pod vodstvom brata Šrobeka i ovoga puta uspješno pratila sve vježbe.

Nakon što je cijelu javnu vježbu nahvalio, autor teksta istaknuo je kako je „Orao najsolidnije gimnastičko društvo u našem mjestu, kako u tehničkom, tako i u prosvjetnom i odgojnom pogledu.”¹⁰

Polovicom lipnja samostalnu akademiju održat će đakovačke Orlice, a posvetit će je svojoj nebeskoj zaštitnici sv. Ivani Orleanskoj. Pozdravnu riječ na akademiji imala je gospođa Paula Belić, predsjednica, i svakako najpro-

8 Lijep primjer kršćanske svijesti, *DPN*, 7. 4. 1923., 3.

9 Orlovska glazba, *DPN*, 24. 3. 1923., 3.

10 Orlovska javna vježba, *DPN*, 7. 4. 1923., 3.

minentnija članica čije su aktivnosti bile prepoznate i daleko izvan lokalnih okvira. „Prekrasan je bio pozdravni govor predsjednice Orlica, mil. gđe Paule Belić, u kome je istakla žarku ljubav svetice Ivane za Boga i domovinu. Bog i domovina ideali su i naših Orlica...”¹¹

Akademija je nastavljena deklamacijama Branke Novoselović, nastupom zbora Orlica i gimnastičkim vježbama.

Nedugo nakon ovoga nastupa Orlica su, na Petrovo, zajedno s Orlovima imale zajedničku akademiju. Akademija se prvotno trebala održati u parku, ali zbog lošeg vremena održana je u dvorani Hrvatskog pučkog doma. Iako je postojala bojazan da će održavanje akademije u novom prostoru bitno utjecati na posjet, to se nije dogodilo.

Nastupi svih odjela ocjenjeni su kao iznimno uspješni, a žaljenje je izraženo tek stoga što Orlovi nisu mogli nastupiti u parku i izvesti planiranu završnu scenu u kojoj je trebalo sudjelovati oko stotinu osoba.

Nakon ove akademije pisac novinskog osvrtu konstatirao je „da je napokon među građanstvom nestalo predrasude o Orlu, kao da je to političko društvo. Politika nema u Orlu posla. To sami članovi znadu, a i svaki onaj, koji je rad našeg društva pratio. Glavna je zadaća

Orla, da na kršćanskom temelju odgoji svoje članove, da budu poštteni i čestiti građani, jer to je prvi uslov napretka svakog naroda, pa i hrvatskog.”¹²

Ljetni mjeseci donijeli su nešto manje aktivnosti, kako je to u radu društva već uobičajeno, ali to ne znači da su sve aktivnosti zamrle. Velikih javnih vježbi nije bilo, ili u nama dostupnim izvorima one nisu zabilježene, ali po svemu sudeći Večeri Orlova i Orlica održavale su se redovito. Srijedom su sastanke imali Orlovi, a subotom Orlice. Večeri su gotovo u pravilu prolazile u ugodnoj atmosferi recitiranja, izvedbi pojedinih glazbenih točaka, pjevanja i predavanja o najrazličitijim društvenim temama. Predavanja su držale prominentne osobe iz vjerskog, kulturnog i javnog života grada i biskupije, ali i brojni uzvanici iz drugih sredina.

Što se bližio kraj godine, aktivnost članstva bivala je sve veća. Novi odbor Hrvatskog orla u Đakovu izabran je na glavnoj Skupštini održanoj sredinom mjeseca listopada a činili su ga: Franjo Böhm (predsjednik), Mato Novoselić (tajnik), Ivan Sečkar (načelnik), Josip Pavlić (vođa naraštaja), Antun Matasović (blagajnik), Ivan Poženel (gospodar)... U časni sud izabrani su dr.

11 Akademija Orlica, *DPN*, 16. 6. 1923., 3.

12 Orlovska akademija na Petrovo, *DPN*, 7. 7. 1923., 1.

Belić, Nuspl i Kopic, dok su za preglednike izabrani dr. Andrija Živković i Martin Wüsch. ¹³ Neznatna preslagivanja čelnih ljudi u Orlu nisu mogla generirati velike promjene. Njih zapravo u ovoj fazi razvoja društva i nije bilo. Ritam aktivnosti, kao što je već rečeno, pojačavao se približavanjem Božića i Nove godine.

Lijep način izražavanja privrženosti uglednim pojedincima Grada onoga vremena bile su tzv. podoknice. Jednu takvu, uz bakljadu, Orlovi i Orlice održale su uoči imendana svoga predsjednika Franje Böhma. „Velika povorka Orlova i Orlica na čelu s orlovskom glazbom došla je s bakljama i lampionima pred svečarov stan. Glazba je vrlo lijepo odsvirala dva komada, a društveni potpredsjednik Mato Novoselić pozdravio je svečara s lijepim i punim sadržaja govorom, na čemu se je njemu i svom članstvu g. Franjo Böhm srdačno zahvalio.” ¹⁴

Samo nekoliko dana od podoknice i bakljade, u nedjelju 9. prosinca, Orlovi su imali posljednju javnu vježbu u tekućoj godini. Prema pisanju u *Đakovačkim pučkim novinama*, koje su svo vrijeme izlaženja pratile aktivnosti đakovačkih Orlova i Orlica, i najblaže rečeno prema tome radu odnosile se krajnje benevolentno, bila je to još jedna u nizu uspješnih javnih vježbi. „S pravom se može reći – konstatira se u novinskom izvješću – da je naš Hrvatski Orao danas prvo gimnastičko društvo u Đakovu. To se vidi iz toga, što on najčešće u javnosti nastupa, što ima uvijek krasan i obilan program svojih javnih nastupa i što su ti nastupi uvijek precizno izvedeni.” ¹⁵

Tijekom 1923. godine, sudeći prema pisanju đakovačkog tiska, otvorenih konfrontacija između Orlova i Sokolova gotovo da i nije bilo. ¹⁶ Još tijekom travnja *Đakovačke pučke novine* prenijele su javno neslaganje Orlova s idejom da primat u organizaciji akademije na spomen smrti Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana preuzme Hrvatski sokol. Umjesto Sokola Orlovi su bili mišljenja „da je za inicijativu ovakovih svečanih proslava zvan u prvom redu „Preradović” za kojega su vjerovali” „da će on i ovaj puta znati istupiti onako kako to svi mirni i razlozima pristupačni ljudi očekuju.” ¹⁷

13 Novi odbor Hrvatskog Orla u Đakovu, *DPN*, 20. 10. 1923., 4.

14 Orlovska podoknica g. Franji Böhmu, *DPN*, 7.12. 1923., 2.

15 Orlovska javna vježba, *DPN*, 15. 12. 1923., 3-4.

16 Najžešći sukobi zabilježeni su u periodu između 1920. i 1922. godine. Vidi: B. BIJELIĆ, isto.

17 Jedna nepromišljenost, *DPN*, 7. 4. 1923., 3.

„Zaiskrilo” je tek potkraj tekuće godine, i to povodom javne vježbe Orlova održane 9. prosinca. Naime, iako je *Narodni list* tijekom godine ignorirao orlovske aktivnosti, uostalom kao i *Đakovačke pučke novine sokolske*, na stranicama *Narodnog lista* objavljen je iznimno negativan osvrt na orlovsku javnu vježbu.¹⁸ U osvrtu se kaže da je svima poznato da je Orao imitacija sokolskih društava, da nema svoj sistem vježbanja, da su im zapovijedi pokupljene iz svih „nazivoslovlja” itd. Kompletna tjelovježba, kaže se u tom osvrtu „uzaludno je lomatanje tijela”, dok su vježbe na spravama bile toliko loše da o njima ne treba niti govoriti. Pisac ovog osvrta više je očekivao i od orlovske glazbe, te na kraju rezimirao: „Uzevši sve u obzir, što Orao kao društvo na raspolaganju imade (nesmetana dvorana, svjetlo, učitelja, glazbu i t. d.), što druga društva nemaju – može se reći da je ovaj nastup potpuno neuspjio.”

U svom zadnjem broju, kao reakciju na ovu kritiku, *Đakovačke pučke novine* napravile su iznimku i prokomentirale netom održanu javnu vježbu Hrvatskog sokola. Dakako, ona je ocijenjena kao loša i neuvjerljiva, ali kako Sokoli u ovom radu nisu predmet našega primarnog interesa napisane pojediniosti ovom prilikom nećemo iznositi.¹⁹

I na kraju osvrta na aktivnosti Hrvatskog orla u Đakovu tijekom 1923. godine svakako treba ukazati i na aktivnosti đakovačkih Orlova vezane za širenje orlovske ideje po selima Đakovštine. To je bila neka vrsta programatske obaveze đakovačkih Orlova i oni su je sustavno provodili. Prvo zabilježeno gostovanje Đakovčana bilo je u travnju mjesecu u Tomašancima. Članovi, članice i naraštaj, zajedno sa orlovskom glazbom, izveli su primjereni program kojega je pratilo „gotovo cijelo selo”. Predsjednik i potpredsjednik Orlova obratili su se nakon vježbi okupljenim Tomašančanima i približili im smisao postojanja orlovske organizacije. Slijedilo je druženje uz obilnu i izvrsnu užinu.²⁰

Na Malu Gospu, 8. rujna, Orlovi i Orlice održali su javnu vježbu i u Vrpolju. Vježba je održana u župnom dvorištu koje je bilo krcato, kako mladim, tako i starijim svijetom, a nakon vježbe prisutnima je o Orlovima govorio brat Puhl. No, Vrpoljčani su o Orlu ponešto znali s obzirom da je društvo u Vrpolju već bilo osnovano. „Mi imamo orlovsko društvo – istaknuo je dopi-

18 Jedna javna vježba, *Narodni list* (dalje u tekstu: *NL*), 15. 12. 1923., 3.

19 Javna vježba Hrvatskog sokola u Đakovu, *ĐPN*, 31. 12. 1923., 3.

20 Orlovski izlet u Tomašance, *ĐPN*, 14. 4. 1923., 3.

snik iz Vrpolja – za koje osobito radi naš Tunica Knežević, ali radi mnogih poteškoća, nije to društvo još moglo, da se posve razvije. Daj Bože, da ono te poteškoće, koje prate svako društvo u početku, sretno svlada, pa da se razvije kao bratsko orlovsko društvo u Đakovu.”²¹

Odmah nakon Vrpolja, uz isti nastup, ali pojačani orlovskom glazbom, đakovački Orlovi, na poziv Hrvatskog katoličkog omladinskog društva „Barić”, održali su javnu vježbu i u župnom dvorištu u Semeljcima.²²

1924.

Osnivanje Hrvatskog orlovskog saveza²³ u prosincu 1923. godine bilo je od velike važnosti za razvoj Hrvatskog orlovskog pokreta. Prva glavna skupština Hrvatskog orlovskog saveza održat će se, i to ne slučajno, baš u Đakovu. Bilo je to u kolovozu 1924. godine. Skupština će predstavljati centralni događaj koji će mjesecima mobilizirati đakovačke Orlove, a Đakovo na planu orlovskih aktivnosti istaknuti velikim slovima.

Od orlovskih aktivnosti početkom tekuće godine treba istaknuti rad novoosnovane diletantske skupine. Skupina je prvo najavila, a potom, 2. ožujka, i odigrala pred đakovačkom publikom svoje prve komade. Diletantska sekcija je po svemu sudeći formirana potkraj 1923. godine jer „na posljednjoj glavnoj skupštini Orla zaključeno je da se osnuje glumačka diletantska sekcija koja će od vremena do vremena izaći pred naše općinstvo s komadima koji su u skladu s orlovskom ideologijom...”²⁴

Odigrane su 3 predstave: naučnički naraštaj odigrao je pantomimu pod nazivom „U šegrtskoj školi”, Orlice šaljivi komad „Zavod za posredovanje slušičadi”, a Orlovi „Školskog nadzornika”. Sve tri predstave ocijenjene su kao uspjele, a posebno je istaknuto da u njima nije bilo ničega „što bi se moglo nazvati nepristojnim. Publika se izvrsno zabavila i od sveg se srca nasmijala, a da ni jedne nedolične šale ni u jednom komadu nije bilo, gdje se

21 Orlovska vježba, *DPN*, 15. 9. 1923., 3.

22 Javna vježba đakovačkog hrv. Orla u Semeljcima, *DPN*, 22. 9. 1923., 3.

23 Hrvatski orlovski savez stvoren je ujedinjavanjem Orlovskog podsaveza i Omladinskog saveza. Prvi predsjednik bio mu je Ivo Protulipac, a potpredsjednik Ivan Merz.

24 Kazališno popodne Hrv. Orla, *Narodna obrana* (dalje u tekstu *NO*), 8. 3. 1924., 1-2.

inače na žalost smatra da je glavni vršak šale frivolnost i pornografija. Druga stvar, koja je takođe ugodno djelovala na građanstvo jest dioba: članovi su igrali komad s isključivo muškim ulogama, a članice komad samo sa ženskim ulogama.²⁵

Kada smo u gornjim redovima istakli zapaženo mjesto đakovačkih Orlova u, ali i izvan regije, to nije bilo samo stoga što se u Đakovu planirala održati skupština orlovske krovne institucije, već i zbog cjelokupne aktivnosti Đakovčana na planu afirmacije orlovskih vrijednosti. U te aktivnosti svakako moramo ubrojiti i orlovski tečaj za seosku mladež koji je od 23. do 25. ožujka održan u Zagrebu, Sarajevu i Đakovu. Đakovo je predviđeno da se u njemu okupe seoske orlovske organizacije iz Slavonije, a to organizacijski (osiguranje stana, hrane, predavača...), ali ni na bilo koji drugi način, nije bilo nimalo jednostavno.

Orlovi i Orlice nakon posvete zastave

Organizatori skupa pozvali su u Đakovo mladež iz 15 mjesta. Iz 11 mjesta pozivu su se odazvali, dok su se preostali ispričali. Smisao tečaja bio je uputiti seosku mladež u rad Orla i potaknuti ju da na tim osnovama djeluje u svojim sredinama. Tečaj je prošao prema očekivanjima, a „izvrсна je ideja bila, što su naši đakovački orlovi pred svojom braćom održali jednu vježbu i jedno uzorno omladinsko veće.“²⁶

Već za drugi dan Uskrsa najavljen je ambiciozno zamišljen mistični igrokaz „Lurdska pastirica“. Odmah po najavi primijetilo se da će interes za predstavu biti velik pa su organizatori sugerirali da se karte nabave na vrijeme.

25 Isto, 2.

26 Utisci s orlovskog tečaja, *NO*, 29. 3. 1924., 1-2.

Predstava koja je igrana u 4 čina, a koju je, kao i većinu dosadašnjih komada đakovačkih Orlica režirala Paula Belić, bila je puna „najnježnijih momenata” i kao takva bila je od gledatelja prihvaćena s oduševljenjem. Uvod u predstavu dao je dr. Ivan Merz skioptikonskim predavanjem (ilustrirana predavanja s dijapozitivima) „O značenju Lurda”. Da su si Orlice dale velikog truda oko predstave svjedoči i činjenica da su iz osječkog kazališta za potrebe predstave nabavljeni originalni južno francuski kostimi.²⁷

Sudeći prema novinskim izvješćima sve do održavanja pokrajinskog sleta sredinom kolovoza tekuće godine nisu zabilježene neke veće aktivnosti Orlova. Održana je zasigurno barem jedna javna vježba, odlazilo se na kolektivne izlete u vinograd predsjednika Franje Böhma, diletanska sekcija nastupala je u Vrpolju, a vjerojatno i nekom od drugih sela Đakovštine, zabilježen je nastup u Brčkom u vrijeme održavanja Dana katoličke omladine, a Orlovi su, kao i prošlih godina, uzimali aktivnog učešća i u skupnim manifestacijama đakovačkih društava.

Orlovski pokrajinski slet bio je najavljivan na stranicama *Narodne obrane* u više navrata. Već u broju od 28. lipnja²⁸ najavljuje se slet za 14. i 15. kolovoza i naglašava kako će tom prilikom biti posvećena i nova orlovska zastava. Od ostalih točaka višednevnog događanja treba izdvojiti glavnu skupštinu Hrvatskog orlovskog saveza, natjecanje i podoknice kumi zastave i biskupu Akšamoviću (sve 14. kolovoza), svečanu povorku učesnika, svetu misu u katedrali, posvetu zastave, svečano zborovanje i mimohod (sve 15. kolovoza). Za 16. kolovoz planiran je kolektivni odlazak svih sudionika na euharistički kongres u Osijek.

Najava je bilo i prije, i nakon ove koju smo spomenuli. U pravilu su bile strogo informativnog karaktera, tek možda pokoja nešto preciznija i informacijama obimnija.

Kako je i bilo najavljeno slet je otpočeo dolaskom sudionika, a ti su dolazili iz Hrvatske, Slavonije, Bosne i Vojvodine. Poneki su u Đakovo počeli stizati već 12. kolovoza, no većina u popodnevnim satima sljedećeg dana. „Na ulasku u mjesto, na kraju biskupskog parka, bio je podignut krasan slavluk, kod kojega su se skupili već nadošli gosti sa domaćim Orlovima i Orlicama,

27 Predstava naših Orlica, *NO*, 19. 4. 1924., 3.

28 Orlovski pokrajinski slet, *NO*, 28. 6. 1924., 3.

glazbom i brojnim građanstvom.”²⁹ Orlove i Orlice koji su pristigli iz smjera Vrpolja dočekao je predsjednik „pripravnog odbora” dr. Matija Belić održavši im dojmjljivi govor dobrodošlice, da bi potom svi zajedno krenuli, kroz nacionalnim zastavama okićeno Đakovo, na željezničku stanicu dočekati učesnike koji su dolazili iz smjera Osijeka.

Isto večē, u dvorani hotela „Central”, Orlice iz Požege predstavile su se igrokazom „Djeвица Orleanska”.

Osim velikog broja sudionika i gostiju, a pretpostavlja se da ih je zajedno bilo oko dvije tisuće, Đakovo su posjetili i brojni biskupi i drugi „odličnici”. Kao gosti skupa u Gradu su se tih dana mogli vidjeti: nadbiskup Ante Bauer (Zagreb), nadbiskup Ivan Šarić (Sarajevo), biskup Antun Jeglič (Ljubljana), biskup Josip Marušić (Senj), biskup Jeronim Mileta (Šibenik), biskup Klement Bonefačić (Split), Vlaho Barbić (Dubrovnik), presvijetli g. Lajčo Budanović (Subotica) i druge uvažene osobe iz crkvenog i društvenog života.

Kako je i bilo planirano, u jutarnjim satima 14. kolovoza održana su atletska i gimnastička natjecanja (u ovim potonjim Đakovčani su imali najviše uspjeha), a poslije podne podoknice kumi zastave gospođi Zlati Böhm i posvetitelju zastave biskupu Antunu Akšamoviću. Bez obzira što je padala jaka kiša podoknice su u svakom pogledu uspjele, a Orlovi i Orlice još su dugo pamtili biskupove riječi kako su oni „avangarda katoličkog pokreta” i „zalog bolje budućnosti hrvatskog naroda”.

Sljedećeg dana, 15. kolovoza, na Veliku Gospu, Orlovi i Orlice formirali su impresivnu povorku koja se kretala od Malog parka do katedrale. „Ovako šta Đakovo još nije vidjelo. U povorci je sudjelovalo preko 2000 Orlova i Orlica. Naprijed je išla orlovska konjica u potpunoj spremi, a onda je stupao Hrvatski Orlovski Savez, Orlovi u odorama, Orlovi s kapicama, Orlovi akademičari, đački i naučnički naraštaj, glazba, vodstvo Orlica, Orlice u svojim prekrasnim odorama, ženski naraštaj, narodne nošnje, Vatrogasno društvo i ostala đakovačka društva i korporacije. Na kraju povorke stupali su đakovački Orli s položenom zastavom, koju su nosili četiri naraštajca i dvije naraštajke. Za zastavom išla je kuma mil. gđa Zlata Böhm sa počasnom pratnjom.”

Svi nabrojani, kao i velik broj građana koji su se okupili ispred katedrale, prisustvovali su svetoj misi, a nakon nje i svečanoj posveti nove orlovske zastave. Zastavu je posvetio biskup Akšamović uz asistenciji drugih biskupa i

29 Orlovski pokrajinski slet u Đakovu, *NO*, 23. 8. 1924., 1-2.

svećenstva. Slijedio je biskupov govor u kojem je još jedanput istaknuo svoju punu potporu orlovskom pokretu, da bi se nakon toga prišlo zabijanju čavala (u koplje zastave).

Što se pak same zastave tiče treba reći da je prvobitno zamišljeno da se nacrt za zastavu povjeri zagrebačkom umjetniku Marku Rašici, a izrada sestrama sv. Križa u Đakovu.³⁰ Sredinom lipnja *Narodna obrana* donijela je vijest da se zastava ipak ne radi u Đakovu, nego u Zagrebu. „Zastava našega Hrvatskog Orla izrađuje se kod časnih sestara sv. Vinka u Zagrebu. Zastava će biti – kaže se dalje u obavijesti – prava umjetnina. Na jednoj strani biti će izvedena slika sv. Ivana Evanđeliste, zaštitnika Orlova, a na drugoj slika naše katedrale, u kojoj je veliki Strossmayer realizovao svoje geslo `Sve za vjeru i za domovinu`, koju su uzeli i naši Orlovi.”³¹

No, đakovački Orlovi nisu se trebali ponoviti samo u zastavu. Bilo im je omogućeno, kao uostalom i svim drugim članovima diljem Hrvatske, da se ponove i u nove odore. O Orlovskim odorama vođena je unutar HOS-a dinamična rasprava, a kada je konačno dogovoreno kako bi odore trebale izgledati, Organizacijski vjesnik apelira: „U odore! Do velikog đakovačkog sleta neka nas bude što više u odorama.”³²

Osim spomenutog apela, na istim stranicama, list donosi i plastičan opis dijelova nove orlovske odore koja se sastoji od kape, surke, hlača, košulje, pojasa i cipela. Kapa je sa strane crna, odozdo crvena. Na čelu kape je karkarda s hrvatskom trobojkom i znakom u koji je utaknuto pero. Surka je tamna, sivo-smeđe boje s dvostrukom ogrlicom. U pasu je malo sužena. Surka s prednje strane ima 13 puceta (dugmadi), a na rukavima 5. Surka je izvana bez džepova. Hlače su iste boje kao i surka. Ravne su, džepovi su vodoravni, dva sprijeda i jedan otraga – i to s lijeve strane. Predviđen je i mali džep za sat. Košulja je crvena s dvostrukom ogrlicom i crnom kravatom. Na rukavima su bijele manžete. Pojas je od crne kože, lakiran, naprijed sa znakom u obliku elipse. Cipele su obične, crne.

Interesantna je bila i obavijest koju su nedugo nakon što je objavljena odluka o izgledu orlovskih odora u javnost odaslali đakovački Orlovi. Naime, kako bi što jeftinije „obukli” svoje članstvo obraćaju se zainteresiranima i

30 Nabava zastave Hrvatskog Orla u Đakovu, *NO*, 5. 4. 1924., 4.

31 Zastava našeg Hrvatskog Orla, *NO*, 14. 6. 1924., 3-4.

32 U odore!, *Organizacijski vjesnik*, 6/1924., 8.

obavještavaju ih da Hrvatski orlovski savez u svojim skladištima raspolaže za zalihama sukna koje se može nabaviti po pristupačnim cijenama. Lokalna orlovska organizacija morala bi kupiti barem jednu originalnu odoru i onda po njoj dati šivati odore za sve zainteresirane članove. Na taj način do odora bi došli jeftinije, a vjerojatno i brže.³³

Nakon posvete zastave³⁴ skupu su se obratili dr. Augustin Juretić, profesora iz Zagreba, i dr. Đuka Kuntarić, odvjetnik iz Požege. Skup pred katedralom okončan je orlovskom himnom i „Lijepom našom”, a nastavljen banketom za najviše uzvanike koji se održao u hotelu „Central”.

Oko 16 sati Orlovi su u dojmljivo uređenom parku imali javni nastup koji je, navodno, zajedno sa uzvanicima smještenim na počasnoj tribini, pratilo oko 5000 gledatelja. Tijekom programa nastupilo je oko 500 vježbača iz Sarajeva, Subotice, Zagreba, Požege i Đakova. Svi oni pružili su svoj maksimum i javnu vježbu učinili „vanredno uspjelom”.

Višednevna svečanost završena je zabavom održanom u dvorištu sjemeništa.

Sljedećeg dana dobar dio sudionika skupa organizirano se uputio u Osijek na veliki euharistički kongres.

Nakon što je pokrajinski slet završio prevladavajuće mišljenje bilo je da je on – bilo organizacijski, bilo na afirmaciji orlovskog pokreta i ideologije koju svojim aktivnostima nastojao afirmirati - u potpunosti uspio. Ističem da je to bio prevladavajući stav s obzirom da je bilo i onih koji su imali ponešto drugačije viđenje, kako sleta, tako i cjelokupne atmosfere koja je vladala u vrijeme njegova trodnevnog trajanja. Iako to nije bilo eksplicitno napisano, upravo takvim duhom odisao je osvrt na slet objavljen na stranicama *Narodnog lista*.³⁵ Zapravo, osvrt a nije bilo. Spomenuti list ovaj, za Đakovo uistinu velik i značajan događaj, naprosto je ignorirao.

Dakako da su do kraja godine sve aktivnosti Orlova ostale u sjeni pokrajinskog sleta. A bilo ih je. Prvog listopada održana je Glavna skupština

33 Orlovske odore i znakovi, *NO*, 9. 8. 1924., 4

34 Članstvu je to vjerojatno bilo poznato, dok je šira javnost tek sljedeće godine informirana kako je biskup Akšamović zapravo posvetio još nedovršenu zastavu. Tek sredinom sljedeće, 1925. godine, sestre sv. Vinka zastavu su uspjele dovršiti i dopremiti je u Đakovo. Zastava djakovačkog „Hrv. Orla”, *NO*, 27. 6. 1925., 3.

35 Slet Orlova u Đakovu, *NL*, 16. 8. 1924., 3.

Hrvatskog orla na kojoj je izabran novi odbor u sastavu: Franjo Böhm (predsjednik), Josip Sokol (potpredsjednik), Matija Lovrić (tajnik), Mato Pavić (načelnik), Ivan Poženel (blagajnik), Stjepan Kovač (gospodar), Petar Kostanjević (vođa naraštaja). U prednjački zbor ušli su gospoda: Brajković, Gerard, Konirž, Lukić, Moslavac, Kovač, Pavić, Pavlić, Tossenberger, Vida i Homotar. Za podnačelnika i tehničkog vođu šegrtskog naraštaja izabran je Božo Brajković, za tehničkog vođu đakčkog naraštaja Homotar, za prednjačkog zapisničara Gerard, za preglednike M. Wüscht i F. Strmecky, a za časni sud Matija Belić, Fabijan Puhl i Adam Metzger.³⁶

Do kraja godine zabilježeno je još i to da je u organizaciji Orlova i Orlica održano više omladinskih i djevojačkih večeri sa predavanjima, da je na drugi dan Božića diletantska sekcija nastupila sa predstavom „Snjeguljica i sedam patuljaka”, a još prije toga da su đakovački Orlovi dobili od Hrvatskog orlovskog saveza priznanje za kvalitetan rad i masovnost na način da je u novoj organizacijskoj podjeli Orlova proglašeno Strossmayerovo orlovsko okružje sa središtem u Đakovu. Okružje je obuhvaćalo prostor đakovačke Biskupije, sva mjesta osim Osijeka i Broda. U privremenu upravljačku strukturu okružja ušli su Matija Belić, Ivan Sečkar, Tomo Lukić, Vatroslav Filipec i Josip Pavlić.³⁷

1925.

Orlovske aktivnosti u novoj godini, barem one koje su bile oglašene u javnim glasilima, otpočinju sredinom veljače. Tada je u velikoj dvorani Hrvatskog pučkog doma održana javna vježba sa bogatim programom, a prisustvovao joj je i biskup Antun Akšamović koji je i inače bio čest gost orlovskih manifestacija. Pozdravni govor, „pun lijepih i dubokih misli”, izrekao je Josip Pavlić, da bi potom nastupili vježbači. Kod članica najbolje su uspjele simboličke vježbe „Vjera, ufanje i ljubav, te vježbe s lukovima, a kod članova prednjačke vježbe”. Dobro se vježbalo i na spravama (preča, karike).³⁸

Nakon redovito održanih omladinskih i djevojačkih večeri sa instruktiv-

36 Novi odbor Hrvatskog Orla u Đakovu, *NO*, 4. 10. 1924., 4.

37 Strossmayerovo orlovsko okružje u Đakovu, *NO*, 15. 11. 1924., 4.

38 Orlovska javna vježba, *NO*, 21. 2. 1925., 2.

nim predavanjima, recitacijama i pjevanjem, u ožujku je diletantska sekcija Orlica odigrala „Smrt Marije Djevice”, igrokaz u tri čina oko kojega je bila angažirana cijela sekcija, a ponajviše gospođa Paula Belić, gospođa Mata-sović (koja je tekst igrokaza prevela sa slovenskog jezika) i gospodin Josip Sokol. „U samom prikazu pojedinih diletantskih lica sa pohvalom nam je istaknuti” kaže se u završnom komentaru novinskog izvješća – „da je svako unio u svoju ulogu lijepo razumijevanje sa puno osjećaja. /.../ I ovaj puta se je pokazalo, da dobra volja i požrtvovnost te ljubav za samu stvar – za uzvišeni cilj, mnogo može postići.”³⁹

Spomen na Zrinskog i Frankopana jedna je od tradicionalnih đakovačkih manifestacija onoga vremena na koju su se, u pravilu, odazivala sva đakovačka društva. U samom nastupu nikoga se nije favoriziralo, a samo formalno u prvi plan stavljao se „Preradović”, i to samo stoga što je bio najstarije đakovačko društvo. Kao takvo smatralo se da je ono i najpozvanije pozvati sva ostala društva na zajedničko sudjelovanje. U tekućoj godini stvari su se zakomplicirale utoliko što je Hrvatski sokol - koji je prošlih godina znao „30. travnja” obilježiti i samostalno – preuzeo rukovođenje proslave od „Preradovića” i „pozvao na sudjelovanje samo ona društva, koja on smatra hrvatskim.”⁴⁰ Orao, koji je sebe doživljavao kao autentičnije hrvatsko društvo nego što je to bio Hrvatski sokol, odbio je sudjelovati u tako osmišljenom spomen danu. Za svoje članstvo Orlovi su samostalno održali svečanu omladinsku večer „u spomen velikih pokojnika i hrvatskih heroja. Na vrlo ukusno iskićenoj pozornici razvio se lijep program, koji se je sastojao od proslova, prigodnog predavanja, deklamacija, pjevanja i tamburanja. Tako je naš Hrvatski Orao na dostojan način pokazao svoje poštovanje prema našim narodnim mučenicima.”⁴¹

Sljedeća manifestacija u kojoj su sudjelovali Orlovi bili su Dani katoličke mladeži. Održani su 10. svibnja, a uz Orlove, kao organizator i učesnik, pojavila se i Marijina kongregacija. Nakon svete mise i pričesti u Stolnoj crkvi povorka katoličke mladeži uputila se u Hrvatski pučki dom, a potom po gradu sakupljala priloge za „društvene svrhe”. U rano popodne u domu je održana svečana akademija i proslava tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva. Od točaka na akademiji treba izdvojiti narodne himne i vježbe sa zastavica-

39 Smrt Marije Djevice, *NO*, 28. 3. 1925., 1-2.

40 Proslava Zrinjskoga i Frankopana, *NO*, 25. 4. 1925., 4.

41 Spomenslava Zrinjskog i Frankopana u Hrv. Orlu, *NO*, 2. 5. 1925., 4.

ma, a potom i prijem novih članova u redove Hrvatskog orla. Nove članove nadahnutim govorom pozdravio dr. Matija Belić, jedan od najprominentnijih orlovskih starješina Đakova. Slijedile su recitacije, nastup zbora Marijine kongregacije i vježbe Orlova i Orlica. Priredba je okončana igrokazom „Orlovi na Dunavu”.⁴²

Uz sudjelovanje orlovskih društava iz Brčkog, Broda, Osijeka, Vukovara i nekoliko seoskih društava đakovački Orlovi održali su na Petrovo veliku javnu vježbu. Planirano je da se ona izvede u parku, ali kako se u poslijepodnevnom satima 29. lipnja na Đakovo spustila jaka kiša čitava manifestacija morala je biti održana u dvorani Hrvatskog pučkog doma, baš kako je i bilo predviđeno u najavi vježbe.⁴³

Promjena mjesta (manji prostor) imala je za posljedicu promjene u broju sudionika i prvotno osmišljenih koreografija, a bitno je bio smanjen i broj očekivane publike. No, unatoč svega toga vježbe su odrađene na visokom nivou, a „posebno lijep bio je nastup seljačkih Orlova iz Brodskog Varoša, koji su nastupili u svojoj lijepoj narodnoj nošnji s hrvatskom trobojnicom preko prsa i s orlovskom kapicom na glavi. Vježbali su oštro, okretno, snažno, kao pravi graničari! Publika je bila upravo zanešena njihovom lijepom pojavom i krasnim nastupom, pa im je burno pljeskala.”⁴⁴

U drugoj polovici srpnja 1925. godine u cijeloj Hrvatskoj proslavljena je tisućgodišnjica hrvatskog kraljevstva. To je učinjeno i u Đakovu, a s obzirom da su se u proslavu uključila sva đakovačka društva, ona je bila masovna, opće prihvaćena i kao takva jedna od zapaženijih u povijesti međuratnog Đakova. Upravo stoga čini nam se kako je lokalni novinar vjerojatno bio u pravu kada je konstatirao da „Đakovo nije zapamtilo ovake povorke i rasvjete”.⁴⁵

Proslava je trajala dva dana, u subotu 18. i u nedjelju 19. srpnja. Kakav joj je značaj pridodan možda najbolje govori i to što je, upravo zbog proslave, u nedjelju prije podne bila otkazana sveta misa.

Već u subotu poslijepodne bilo „je Đakovo zavito u hrvatske zastave. Sugrađani Srbi ukrasili su svoje kuće svojim srpskim zastavama. Kuće i prostori iskićeni, ukrašeni. Osobito se istakao ukras biskupskog dvora. Poglavarstvo

42 Dani katoličke omladine u Đakovu, *NO*, 17. 5. 1925., 2-3.

43 Orlovska javna vježba, *NO*, 7. 6. 1925., 3.

44 Orlovski nastup u Đakovu, *NO*, 4. 7. 1925., 2.

45 Proslava 1000 godišnjice, *NL*, 25. 7. 1925., 3.

naše otmjeno i ukusno urešeno. Po općini su postavljena dva slavoluka, električno osvijetljena. Vatrogasno spremište raskošno osvijetljeno i ukrašeno sa slavolukom na ulazu. Stolna crkva električno rasvijetljena.”⁴⁶

Oko 20,30 sati velika skupina ljudi, u konačnici navodno ih je bilo oko 4000, krenula je uz pratnju vatrogasne glazbe noseći baklje, lampione i zastave. Skupina se kretala kroz Pejačevićevu, Vatrogasnu i Pavićevu ulicu, pa onda preko Strossmayerovog trga Wilsonovom, Pašeničkom, Bana Jelačića, Samostanskom i Školskom ulicom sve do općine. Tu ih je pričekao načelnik Andro Morić koji je održao prigodni govor kojem su svojom nazočnošću skup Akšamović i kotarski poglavar Đuro Besch dali dodatnu težinu.

Sljedećeg dana, u ranim jutarnjim satima, proslava je počela budnicom vatrogasne glazbe, a nastavljena povorkom koja se kretala od općinskog parka prema katedrali. Po nekim procjenama kolona je bila dugačka gotovo 2 kilometra. U povorci su sudjelovala sva đakovačka društva, korporacije, predstavnici gradskih i kotarskih ureda, te nekoliko izrazito dojmljivih banderija hrvatskih seljaka iz okolice Đakova.

Nakon svečane mise koju je predvodio biskup Akšamović formirana je velika povorka građana koja se uputila na akademiju predviđenu u vatrogasnom spremištu. Kolonu je predvodio sam biskup sa svećenstvom i časnim sestrama Svetoga križa.

U poslijepodnevnim satima, kako je to programom i bilo predviđeno, u vatrogasnom spremištu održana je i pučka zabava na kojoj je, uz druga gradska društva, nastupio i Hrvatski orao.

Osim spomenute manifestacije u svome gradu, đakovački Orlovi uveličat će i orlovski slet koji se je u prvoj polovici kolovoza održao u Šibeniku. Na tom sletu, na kojem je održana i godišnja skupština Hrvatskog orlovskog saveza, iznimno dobar utisak ostavili su đakovački Orlovi. „Brat Jože Pavlič proglašen je prvakom sleta a ujedno i prvakom cijelog hrv. Orlovskog saveza. U lako-atletskim natjecanjima izvojštio si je naš Orao II-go, IV-to i V-to mjesto.”⁴⁷

Nakon okončanja spomenutih aktivnosti koje su ih dodatno mobilizirale, Orlovi su se vratili u uobičajeni radni ritam. Na skupštini koju su održali 25.

46 Isto.

47 Uspjeh đakovačkog hrv. Orla, *NO*, 14. 8. 1925., 4.

rujna nije se dogodilo ništa spektakularno. Iste osobe uglavnom su zadržale svoje dosadašnje dužnosti.⁴⁸

Do kraja godine centralni događaj u organizaciji đakovačkih Orlova bila je javna vježba održana u Hrvatskom pučkom domu. U programu su nastupile sve dobne skupine Orlova i Orlica. Među posjetiteljima u ispunjenoj dvorani ponovno je bio i biskup Akšamovbić kojega su upravo na ovoj javnoj vježbi Orlovi proglasili svojim dobrotvorom i darivali ga slikom orlovskog patrona sv. Ivana Evanđelista. „Ispred cijelog članstva progovorio je /.../ br. predsjednik Franjo Böhm, te istakao kako se đakovački Orao smatra obveznim, da presvj. gospodinu na ovaj način iskaže svoju ljubav i poštovanje radi velike moralne i materijalne potpore, koju on društvu od njegova postanka iskazuje.”⁴⁹

Po završetku javne vježbe održana je i dobro posjećena društvena čajanka.

1926.

U ovom radu već u nekoliko navrata spominjali smo veze đakovačkih Orlova sa seoskim katoličkim društvima. Vjerojatno motivirani onim što su imali prilike vidjeti na nastupima Đakovčana domaćini su nedugo potom inicirali osnivanja vlastitih orlovskih organizacija. No, one nisu bile uvijek dugog vijeka. Trenutno oduševljenje trajalo je najčešće kratko, baš kao što je kratak bio i put od oduševljenja do apatije. Nakon nekoga vremena društva bi se, uz određene, uglavnom personalne promjene, reformirala i ponovno otpočinjala sa aktivnostima. Takav je slučaj, čini se, bio i u Semeljcima gdje je mjesni župnik Ilija Ivanković inicirao preobrazbu Katoličkog omladinskog društva „Barić” u orlovsko društvo.⁵⁰

Do osnivanja orlovskih organizacija došlo je 1926. godine i u Velikoj Kopanici i Beravcima. Uz zainteresiranu mladež, koja je već s Orlovstvom bila upoznata, pokretači ove inicijative bili su župnik Dragutin Teodorović i

48 Glavna godišnja skupština Hrvatskog Orla u Djakovu, *NO*, 26. 9. 1925., 3.

49 Orlovska javna vježba, *NO*, 12. 12. 1925., 3.

50 Osnutak Hrv. Orla u Semeljcima, *NO*, 23. 1. 1926., 3.

Ante Vukasović, seljak iz Beravaca. Dan prije konstituirajuće skupštine u Beravce su pristigli Ivan Sečkar i Matija Belić, tajnik i predsjednik đakovačkog orlovskog okružja. U svojim izlaganjima obojica su podržali inicijativu za osnivanjem lokalnih orlovskih organizacija, te na primjeren način pojasnili programatska načela orlovskog pokreta.⁵¹

U svibnju mjesecu Hrvatski orao osniva se i u Gundincima. Tu je mjesni župnik Vinko Jurinić okupio oko sebe znatan broj mladih ljudi približivši im duh orlovstva još znatno prije formalnog osnivanja društva. „Na Duhove posjetili su gundinačke Orlove br. Brajković i br. Homotar, Orlovi iz Đakova, održali im predavanje i uputili u vježbu.”⁵²

Narastaj Orlova i Orlica iz Velike Kapanice

Potkraj godine osnovat će se Hrvatski orao i u Babinoj Gredi. Njegovo osnivanje dešava se u okolnostima nalik onima u Semeljcima. Naime, zainteresirani mladići i djevojke za ulazak u „orlovsko kolo” prvotno su bili okupljeni u Hrvatskom katoličkom društvu „Stojanović”. Njihovim prelaskom u orlovsko društvo „Stojanović” se nije ugasio već je nastavio djelovati kao katoličko prosvjetno društvo za starije.⁵³

Toliko o novim seoskim društvima tijekom 1926. godine. Što se pak tiče aktivnosti đakovačkih Orlova u prvim mjesecima tekuće godine treba istaknuti orlovski tehnički tečaj održan sredinom ožujka, i nešto ranije održanu pokladnu zabavu. Vezano uz nju interesantno je napomenuti da je pristup bio

51 Osnutak Hrvatskog Orla u Beravcima, *NO*, 17. 4. 1926., 4.

52 Osnutak Hrvatskog Orla u Gundincima, *NO*, 29. 5. 1926., 3.

53 Osnutak Hrv. kat. Orla u Babinoj Gredi, *NO*, 11. 9. 1926., 3.

dozvoljen samo uz pozivnicu te da se na zabavu moglo doći samo u narodnoj nošnji ili „pristojnom” kostimu, ali bez maske.⁵⁴

Dana 28. i 29. travnja Orlovi i Orlice održali su svoje skupštine, Orlovi tromjesečnu, a Orlice godišnju. Obje skupštine prošle su bez trzavica. Kod Orlova je konstatiran stalni napredak, uostalom kao i kod Orlica, s tim što je na potonjoj skupštini stavljeno na znanje da je vlast potvrdila njihova društvena pravila. Tom prilikom izabrana je i nova upravljačka struktura Orlica koju su činili: Paula Belić (predsjednica), Nina Predmersky (potpredsjednica), Branka Novoselović (tajnica), Josipa Abramović (načelnica) i Antonija Novoselović (blagajnica).⁵⁵

Glavni događaji u radu đakovačkog Hrvatskog orla tijekom 1926. godine bili su oni vezani za proslavu Dana katoličke omladine i održavanje Orlovskog okružnog sleta.

Dan katoličke omladine manifestacija je održana 9. svibnja. Ona, dakako, nije bila vezana samo za lokalnu zajednicu, već za katoličku omladinu po svim hrvatskim zemljama. U Đakovu je proslava prošla u svečanom tonu, a njeni glavni protagonisti bili su omladinci i omladinke iz orlovskih redova. Njih preko dvije stotine okupilo se u ranim jutarnjim satima 9. svibnja ispred općinskog parka odakle su, praćeni vatrogasnom glazbom, krenuli glavnim ulicama prema katedrali. Dakle, sličan način proslave koji se dvadesetih godina, a i kasnije, preferirao i u nekim drugim prilikama, sa nekim drugim protagonistima.

Sv. misu u katedrali punoj mladog svijeta služio je potpredsjednik đakovačkog Orla i njegov duhovni vođa msgr. Josip Sokol. Nakon sv. mise aktivisti su po gradu skupljali dobrovoljne priloge za katoličke omladinske organizacije, da bi se nakon toga program nastavio u poslijepodnevним satima u Hrvatskom pučkom domu održavanjem svečane akademije. U programu akademije bile su vježbačke discipline svih naraštaja Orlova i Orlica, izvedene su recitacije, a zapaženu točku imala je i tamburaška sekcija.

Jednom rječju, akademija je u potpunosti uspjela. Posebno je bio dojmljiv uvodni govor kojega je na akademiji izrekao dr. Matija Belić, orlovski okružni predsjednik. Na početku govora istaknuo je neskriveno zadovoljstvo s brojem i načinom rada Katoličkog orla u Đakovu. „Održan je velik broj

54 Pokladna zabava Hrv. Orla, *NO*, 13. 3. 1926., 3.

55 Glavna skupština Hrv. Orlice, *NO*, 30. 4. 1926., 4.

omladinskih i djevojačkih večeri, predavanja, deklamacija, javnih nastupa, vrlo uspješnih diletantskih predstava, zatim zajedničkih pristupa svetoj pričesti, u Đakovu je održan prednjački tečaj, a u okolici osnovano je novo seosko orlovsko društvo uz sudjelovanje đakovačkih članova.⁵⁶

U nastavku svoga izlaganja Belić je istaknuo veliki značaj hrvatskog sela, za koje je rekao da je jezgra hrvatskog naroda, i da je još „neobrađeno”. Drugim riječima, da Hrvatski orao još uvijek u njemu nema onaj svjetonazorski učinak kakav se priželjkuje, te da bi upravo stoga u godinama koje slijede glavni akcent u radu Orlova trebao biti onaj vezan za osnivanje i obuku seoskih orlovskih društava. To tim više što su „nekoje loše tuđinske ideje privremeno /.../ na selu zadobile maha.” Belić je tu očito mislio na jačanje sokolskih organizacija čije vodstvo „unaša potajnu mržnju i podmuklo rovarenje proti svemu što je katoličko: proti samoj svetoj Crkvi, njezinom vrhovnom glavaru sv. Ocu, proti biskupima i svećenstvu, šta više to vodstvo je jasno i otvoreno reklo da mu je cilj – crni cilj – da Hrvate prevede sa katoličke vjere na pravoslavnu i to ne otvoreno nego lukavo i postepeno putem tzv. starokatoličke crkve.”

Takve tendencije, bez obzira na zdravu seosku jezgru, dr. Belić smatra izuzetno opasnim, čak opasnijim od onoga što su nekoć pokušavali Turci i luterani.

Smione teze koje je dr. Belić iznio u svom govoru bilo je za očekivati da će prokomentirati, ako ne nitko drugi, ono barem netko blizak đakovačkim sokolskim organizacijama. No, koliko je poznato, očekivana reakcija je izostala.

Drugi važan događaj koji je obilježio orlovsko djelovanje u Đakovu tijekom 1926. godine bio je orlovski okružni slet održan na Petrovo 29. lipnja. Slet je u lokalnim novinama najavljivan u više navrata, a detaljno samo nekoliko dana prije njegova održavanja.⁵⁷

Osmišljen je i realiziran na način koji je u mnogome nalikovao prethodnim manifestacijama sličnoga obima i značenja. Trajao je 3 dana, 28., 29. i 30. lipnja, a na njemu su sudjelovala orlovska društva iz Đakova, Beravaca, Broda, Brodske Varoši, Cerića, Gundinaca, Orahovice, Oriovca, Osijeka, Semeljaca, Požege i Vukovara. Sveukupno, prema nekim procjenama, na skupu je bilo oko 500 Orlova i Orlica.

56 Dani katoličke omladine u Đakovu, *NO*, 15. 5. 1926., 1-3.

57 Okružni orlovski slet u Đakovu, *NO*, 26. 6. 1926., 3.

Većina njih u Đakovo je stigla vlakom iz smjera Vrpolja, odnosno Osijeka. Na željezničkoj stanici srdačno su dočekani od domaće delegacije i građana. Nakon što se gostima primjerenim govorom obratio dr. Belić, orlovska glazba iz Požege odsvirala je Lijepu našu i orlovsku himnu, a zatim su se gosti i domaćini uputili prema središtu grada. Istoga dana orlovi su na „sletištu” u parku imali javnu generalnu probu pred sutrašnji nastup, a potom, u večernjim satima, održana je bakljada i podoknica biskupu Antunu Akšamoviću. Do pred biskupski dvor, gdje se je već bio skupio veliki broj građana, povorka od oko 500 Orlova i Orlica krenula je od općinskog parka. Biskupa su pozdravili orlovskom himnom, a dr. Martin Wüscht sadržajnim govorom „u kojem je razložio orlovsku ideologiju koja sama po sebi traži od Orlova ljubav i poštovanje prema Crkvi i njezinim predstavnicima, a zatim je izneo razloge posebnog poštovanja i ljubavi Orlova prema osobi presvj. g. biskupa Akšamovića.”⁵⁸

Sljedećeg dana, na Petrovo, Orlovi su na isti način kao i dan prije, prošetali od općinskog parka do katedrale. Nakon sv. mise, na dobro popunjenom Strossmayerovom trgu, održano je javno zborovanje kojeg je otvorio dr. Belić, a glavni govor održao predsjednik HOS-a dr. Ivo Protulipac. U poslijepodnevnim satima slet je nastavljen u biskupijskom parku. Iako je padala kiša Orlovi i Orlice izveli su priređene programe. Najbolji utisak na publiku, čini se, ostavili su seoski Orlovi i Orlice, ponajviše oni iz Brodskog Varoša.

„Poslije gimnastičkog nastupa držao je govor br. Ivan Merz, tajnik saveza iz Zagreba, o unutrašnjoj izgradnji Orla zgodno ju uspoređujući s divnom đakovačkom katedralom”, a u večernjim satima u Pučkom domu priređena je orlovska veselica sa bogatim programom. Završetkom veselice završio je i okružni slet koji je, prema pisanju *Narodne obrane*, prošao bez i jednog incidenta, uz respektabilno sudjelovanje građanstva – dakle, upravo onako kako su organizatori i očekivali.

Do kraja godine đakovački Orlovi najviše su bili okupirani sudjelovanjem na orlovskom pokrajinskom sletu u Požegi. Bio je to do tada najveći pokrajinski slet. Dok je u Đakovu 1924. godine bilo oko 1000 sudionika, u Šibeniku sljedeće godine broj sudionika porastao je na 2000, da bi ih u Požegi bilo već oko 3000.⁵⁹

U Požegi Đakovo je predstavljao biskup Akšamović, te Orlovi i Orlice

58 Okružno orlovski slet u Đakovu, *NO*, 3. 7. 1926., 2-3.

59 Orlovski pokrajinski slet u Požegi, *NO*, 14. 8. 1926., 1-2.

koje su 7. kolovoza održali tri gimnastičke točke, a sudjelovali su i u drugim natjecateljskim disciplinama. No, čini se ne i na javnoj vježbi sljedećeg dana koja je morala biti prekinuta zbog lošeg vremena. Uz natjecatelje, u Požegi je nastupila i mlada đakovačka orlovska fanfara.⁶⁰

Prikaz glavnih aktivnosti Hrvatskog orla u Đakovu tijekom 1926. godine završit ćemo informacijom da su i Orlovi i Orlice svoje glavne skupštine održali u prvoj polovici listopada. Orlovi su skupštinu za radnu godinu 1926./1927. održali 1. listopada i na njoj izabrali ovaj odbor: Franjo Böhm (predsjednik), msgr. Josip Sokol (potpredsjednik), Vatroslav Homotar (tajnik), Mato Lukić (blagajnik), Fabijan Bogner (knjižničar), Josip Švarcmajer (gospodar) i Božo Brajković (načelnik). Za revizore su izabrani Matija Belić i Ferdinand Strmecky, a u časni sud Ivo Rogić, Josip Vlahović i Martin Wüsch.⁶¹

Orlicesu svojoj skupštinu održaletjedan danakasnije. Njihov odbor izgledao je ovako: Paula Belić (predsjednica), Nina Predmersky (potpredsjednica), Branka Novoselović (tajnica), Mera Böhm (blagajnica) i Josipa Abramović (načelnica). U nadzorni odbor izabrane su Terezija Matasović i Ella Poznič, dok je za duhovnog vođu izabran Fabijan Puhl.

1927.

Kao što smo prikaz aktivnosti đakovačkih Orlova i Orlica tijekom 1926. godini započeli osvrtom na ono što se na planu orlovstva događalo u okolnim selima, pa i onim malo udaljenijim, tako ćemo to učiniti i za 1927. godinu. I to ne slučajno. Naime, bitna strateška odrednica orlovstva bila je njegovo širenje, njegova masovnost, a pri tom procesu svakako se puno očekivalo od ranije utemeljenih i dobro organiziranih orlovskih društava. U pravilu gradskih. A baš takvo orlovsko društvo bilo je đakovačko, centralno društvo Strossmayerovog okruga, društvo naslonjeno na biskupiju i veliki broj katoličkog građanstva koje je pratilo i podržavalo njegov rad.

60 Orlovski vjesnik, *NO*, 7. 8. 1926., 4.

61 Glavna skupština Hrv. Orla u Đakovu, *NO*, 2. 10. 1926., 4.

Đakovački Hrvatski orao⁶² inicirao je, sudjelovao u činu osnivanja te organizacijski, intelektualno, i na svaki drugi način servisirao seoska orlovska društva. Tu ulogu obnašao je i tijekom 1927. godine kada se u okruženju osniva nekoliko novih društva. Bila su to društva iz Gašincima, Budrovaca, Gorjana i Širokog Polja.

Konstituirajuća skupština Hrvatskog katoličkog orla u Gašincima održana je 2. veljače. Kao što je to bio slučaj i kod osnivanja drugih orlovskih društava proteklih godina, i ovoj skupštini prisustvovali su predstavnici Strossmayerovog okružja iz Đakova. Bili su to Vatroslav Filipec i Ivan Sečkar koji su uzeli aktivnog učešća u radu skupštine, a ovaj potonji održao i prigodno predavanje o Orlovstvu. Zainteresiranost za rad društva bila je velika.⁶³

Na drugi dan Uskrsa Orao je osnovan i u Budrovcima. Uz prisustvo Martina Wüshta kao predstavnika okružja, na skupštini su za rukovodeće ljude društva izabrani: Šimo Milošević (predsjednik), Karla Muhari (potpredsjednik), Ivo Kretonić (tajnik), Franjo Živković (blagajnik) i Mato Kedačić (načelnik). Za revizore su određeni Mijo Krušić, Mato Ručević i Mato Kretonić.⁶⁴

Sljedeće orlovsko društvo pokrenuto je 22. svibnja u Gorjanima. I u Gorjanima, kao i u svim drugim mjestima, ključnu ulogu u procesu pripreme za osnivanje mjesnog Hrvatskog orla imali su seoski župnici. U Gorjanima je to bio velečasni Ivan Kukula. „Sakupljao je mladež pojedinačno i u manjim grupama u svom stanu i oduševljavao ih za Hrv. kat. Orla.”⁶⁵ Iz Strossmayerovog okružja činu osnivanja novog orlovskog društva prisustvovali su Fabijan Puhl i Martin Wüsch.

I na kraju, kao posljednje nama poznato orlovsko društvo iz Đakovštine osnovano 1927. godine, bilo je ono iz Širokog Polja. Njegova konstituirajuća sjednica održana je na Tijelovo (16. lipnja), a na noj kao gosti prisustvovali su Franjo Böhm i velečasni Fabijan Puhl. Za upravljačka tijela društva izabrani su: Martin Lajoš (predsjednik), Ilija Mandić (potpredsjednik), Josip Horvat (tajnik), Marko Đambić (blagajnik) i Andrija Šebetić (načelnik).⁶⁶

62 Do 1925. godine u tisku, pogotovo onom kojeg u radu citiramo, najčešće se rabi izraz Hrvatski orao, ili samo Orao, tj. Orlice. Tijekom 1926. godine ponekad se koristi i naziv Hrvatski katolički orao, a nakon te godine gotovo u pravilu.

63 Osnutak Hrv. kat. Orla u Gašincima, *NO*, 5. 3. 1927., 3.

64 Orlovsko društvo u Budrovcima, *NO*, 30. 4. 1927., 4.

65 Osnutak Hrv. Kat. Orla u Gorjanima, *NO*, 28. 5. 1927., 3.

66 Osnutak Hrv. katol. Orla u Širokom polju, *NO*, 18. 6. 1927., 4.

Da su novoosnovana društva svoja poslanja shvatila najozbiljnije svjedoče i neke od njihovih aktivnosti. Tako su semeljački i kešinački Orlovi na drugi dan Uskrsa gostovali u Đakovu s predstavom „Zavada”. Uz konstataciju da „seljački Orlovi ni malo ne zaostaju za gradskim diletantima”⁶⁷, izvedba je ocijenjena iznimno kvalitetnom. Vrpoljački Orlovi organizirali su pak cjelodnevni Katolički orlovski dan koji je sadržavao svečani doček svih sudionika, svečani mimohod kroz selo, svetu misu, govore gostiju o mjestu i ulozi Orlovstva i, dakako, javne vježbe. Činjenica da su Vrpoljčani bili u stanju inicirati i realizirati manifestaciju na kojoj je sudjelovalo oko 200 Orlova i Orlica dovoljno govori o stupnju njihove organiziranosti i motiviranosti za rad.⁶⁸

Manifestacije poput ove vrpoljačke, nekoliko mjeseci kasnije, u rujnu, organizirala su i orlovska društva iz Budrovaca i Gašinaca.

Što se pak tiče rada đakovačkog Orla - osim sudjelovanja u aktivnostima seoskih orlova, o čemu smo upravo izvijestili – već za mjesec veljaču treba istaknuti svečanu akademiju s kojom su Orlovi obilježili Strossmayerov dan. Snažan proslov na akademiji izrekao je dr. Ivan Rogić, a nakon toga slijedile su vježbe svih uzrasta muških i ženskih članova. „Kruna akademije bila je živa slika uz deklamaciju br. Fratrića, praćena divnim zvucima glazbe. Ovako lijepe slike nijesmo skoro vidili. Nije čudo, da je cijelom publikom zavládalo neko posebno oduševljenje, pa je akademija završena s pjevanjem ‘Lijepe naše’, koju je pjevala sva publika.”⁶⁹

Sukobi Orlova sa Sokolima, koji su početkom dvadesetih godina obilježili društveni i politički život Grada, nisu više bili učestali, niti su imali onaj intenzitet kojega su imali do 1922. godine, ali su se tu i tamo događali, kako na selima (Beravci, Vrpolje), tako i u Đakovu. U Đakovu su 1927. godine odnosi ponovno zaoštreni u vrijeme obilježavanja spomena na Zrinske i Frankopane. I ovoga puta Hrvatski sokol tražio je za sebe ekskluzivno mjesto u organizaciji proslave, pa čak i više, odbijao mogućnost da nastupi zajedno sa Sokolom (tzv. Jugosokol) i Hrvatskim orlom.⁷⁰

67 Diletanska predstava, *NO*, 23. 4. 1927., 3.

68 Kat. Orlovski dan u Vrpolju, *NO*, 30. 7. 1927., 2.

69 Orlovska akademija, *NO*, 12. 2. 1927., 3.

70 Ovo-godišnja proslava hrvatskih velikana Zrinskih i Frankopana u Đakovu, *NO*, 19. 3. 1927., 3.

Sredinom godine najznačajniji skup kojega su organizirali đakovački Orlovi svakako je bio slet Strossmayerovog okružja. Održan je na Petrovo 28. i 29. lipnja. Na sletu su dominirala seljačka orlovska društva. Prema novinskim izvješćima od preko 1000 Orlova i Orlica čak dvije trećine dolazilo je iz slavonskih sela. „Tko zna kako je seljaku u ovo vrijeme teško ostaviti svoje selo, jer su njegovi poslovi u jeku, taj će istom shvatiti jakost Orlovstva na selu.”⁷¹

Slet je prošao prema očekivanju. Sudionici sleta pristigli su 28. lipnja na željeznički kolodvor gdje su ih dočekali domaćini sa svojom fanfarom. Predsjednik okružja Martin Wüscht održao im je tom prilikom pozdravni govor, da bi se potom gostujući Orlovi smjestili u osnovnoj školi, a Orlice u samostanu časnih sestara. U poslijepodnevnim satima održana je podoknica papi-nom poslaniku Ermengildu Pellegrinetiju. Da bi bila što svečanija i sadržajno bogatija u podoknici su aktivno sudjelovali i đakovački vatrogasci (glazba), kao i „Preradović” čiji su članovi otpjevali himnu Zvonimira. „Ta svečanost je bila jedna od najljepših, koje su se obdržavale u Đakovu, a gotovo cijelo Đakovo je sa divljenjem gledalo povorku u kojoj su se osobito isticali Orlovi i Orlice u svojim kićenim odorama i seljaci i seljanke sa svojom narodnom nošnjom.”⁷²

Sljedećeg dana, u jutarnjim satima, svečana povorka krenula je od općinskog parka do katedrale. Slijedila je, kao što je to bilo i u prijašnjim manifestacijama, sveta misa, potom zborovanje pred katedralom, da bi u 16 sati u biskupskom parku počeo veliki gimnastički nastup svih kategorija članstva. Visoki uzvanici koji su sa tribina pratili natjecanje, kao i veliko mnoštvo građana koje se okupilo u parku, pozdravili su sve sudionike i tako izrazili zadovoljstvo s onim što su imali prilike vidjeti.

Slet je završio veselicom u dvorištu hotela „Central”.

U organizaciji i kvalitetnoj realizaciji okružnog sleta Orlovi gotovo da i nisu mogli uživati jer su se odmah po njegovom završetku morali pripremati za novi - ovoga puta još veći i svakako značajniji - pokrajinski slet. Nakon Đakova, Šibenika i Požege on je održan kolovoza mjeseca u Sarajevu. *Narodna obrana* tome događaju pridavala je veliki značaj i sukladno tome na svojim stranicama objavila više članaka koji su za cilj imali upoznati čitatelje

71 Veličanstveno orlovsko slavlje u Đakovu, *NO*, 2. 7. 1927., 1.

72 Isto

sa Herceg – Bosnom, njenom geografijom, povijesnim vezama sa Hrvatskom i, dakako, višestoljetnom katoličkom idejom prisutnoj na tom prostoru.

Pedesetak Orlova iz Đakova i okolice, zajedno sa fanfarom, novom zastavom i svojim vođama (Sokol, Sečkar, Puhl, Asančaić, Böhm, Rogić...) ispraćena je na pokrajinski slet sa željom da se vrate „s još većim oduševljenjem za orlovske ideale.”⁷³ Da li su se Orlovi u Đakovo vratili s većim idealima možemo samo pretpostaviti, ali zato sa sigurnošću možemo tvrditi da su na sletu zabilježili iznimno dobre sportske rezultate. „Kod gimnastičkih natjecanja /.../ odnijela je prvenstvo vrsta đakovačkih Orlova, te joj je predan svečanim načinom na sletištu prigodom velikoga gimnastičarskog nastupa pobjednički barjak, koji je od zadnjega natjecanja bio kod Akademskog Orla u Zagrebu. Naši Orlovi i Đakovo bili su tom zgodom osobito srdačno aklamirani i pozdravljeni. I kod pojedinačnog natjecanja za prvenstvo Saveza postigao je naš Orao br. Božidar Brajković lijepe uspjehe.”⁷⁴ U lakoj atletici Đakovčani su bili četvrti.

Po povratku iz Sarajeva Orlovima je na đakovačkom kolodvoru priređen svečani doček. Držali su se pozdravni govori, da bi potom bila formirana kolona od Orlova i njihovih istomišljenika koja se sa fanfarom i osvojenom zastavom prošetala đakovačkim ulicama.

Do kraja godine, uz već standardne aktivnosti Orlova koje su upražnjavane od njihova osnutka, možda treba izdvojiti orlovsku javnu vježbu početkom studenoga, odnosno koncert održan na drugi dan Božića. Sa spomenutim manifestacijama Orlovi su priveli kraju jednu od svojih najuspješnijih godina.

1928.

Hrvatski orao od svoga osnivanja bio je podložan organizacijskim promjenama uvjetovanim općim tendencijama u katoličkoj crkvi, ali i onim koji su inicirani isključivo unutar HOS-a s ciljem što efikasnijeg djelovanja. Do najvećih promjena došlo je u vrijeme prihvaćanja katoličke akcije, ali ni kasnijih godina promjena u Hrvatskom orlu nije nedostajalo. Tako na primjer,

73 Odlazak naših Orlova u Sarajevo, *NO*, 13. 8. 1927., 4.

74 Pobjeda naših Orlova u Sarajevu, *NO*, 20. 8. 1927., 3.

kada je početkom 1928. godine dr. Ivan Rogić napustio mjesto potpredsjednika đakovačkog Orla, to je obrazloženo s novim propisima u Orlovskom poslovniku „po kojem svećenici ne preuzimaju u Orlu odborničkih funkcija, nego su intelektualni i duhovni vođe...”⁷⁵

Jedne od gotovo učestalih manifestacija Orlova i Orlica, koju u ovom radu nismo spominjali, ili vrlo rijetko, bile su pokladne zabave. Dana 19. veljače Orlovi su u društvenim prostorijama održali pokladnu zabavu koja je sadržavala lakrdiju (komediju) Čarobnjak i birtaš te nevezani program: ples, luka sreće, pošta... Program je, i to uspješno, pratila vatrogasna glazba.

Tijekom svibnja mjeseca kroničari rada đakovačkog Orla posebnu pozornost skrenuli su na pismo koje je biskup Akšamović uputio Orlovima i Orlicama povodom proslave Dana hrvatske katoličke omladine, potom na spomen Zrinskog i Frankopana, osnutak Hrvatskog katoličkog orla u Josipovcu i glavnu skupštinu Hrvatskog katoličkog orla u Đakovu.

Kako je pouzdano znao da će u vrijeme održavanja proslave Dana hrvatske katoličke omladine biti u Rimu, biskup Akšamović obratio se omladincima pismom u kojem je istaknuo važnost njihove organizacije u odgoju mladih ljudi u duhu naučavanja katoličke crkve. U uvodnom dijelu pisma biskup je istaknuo da će Savez hrvatskih orlova i Sveza hrvatskih orlica proslaviti svoj orlovski dan, a da u njihovim redovima dominiraju upravo omladinci kojima poručuje: „Nastavite osvajačkim metodama, dok osvojite sve katoličke obitelji, sve hrvatske općine. Radite složno i veledušno u duhu orlovskog jedinstva i lijepe Vaše discipline. Živite životom krijepljenim milošću sv. Euharistije.”⁷⁶

Za razliku od prošlih godina kada su se u pravilu dizale tenzije oko organizacije i provedbe spomena na Zrinskog i Frankopana, ove godine prošlo je sve u najboljem redu. Razlog tomu ležao je u činjenici što je, prema svemu sudeći, Hrvatski sokol odustao od zajedničke proslave. Posredno to doznajemo iz novinskog izvješća u kojem se kaže da su akademiju u čast Zrinskog i Frankopana pripremila sljedeća đakovačka društva: Dobrovoljno vatrogasno društvo, Orao, Sokol i Šport klub Certissa.

U nizu seoskih orlovskih društava Đakovštine u svibnju mjesecu osnovano je i orlovsko društvo u Josipovcu. Na skupštini je izabran privremeni odbor u kojega su ušli: Andrija Kristek (predsjednik), Stjepan Hulak (potpred-

75 Iz Hrv. kat. Orla, *NO*, 4. 2. 1928., 3.

76 Naš biskup Orlovima i Orlicama, *NO*, 5. 5. 1928., 1.

sjednik), Mišo Kristek (tajnik), Andrija Banas (blagajnik) i Jozo Glavnjak (načelnik). U novoosnovano društvo „pristupili su gotovo svi mladići sela i lijep broj mladih muževa.”⁷⁷

U ljetnim mjesecima, baš kako je to bilo i proteklih godina, aktivnost Orlova odvijala se smanjenim intenzitetom. Ovoga puta čak nije održan ni tradicionalni orlovski slet koji se godinama održavao (na Petrovo), a koji je bio najavljen i za tekuću godinu.⁷⁸ Razlog odustajanja od sleta mogao se i predvidjeti. Naime, vrijeme je to snažnih političkih previranja koja kulminiraju atentatom u Narodnoj skupštini. U takvoj atmosferi đakovački Orlovi odlučili su slet odložiti za neka bolja vremena. Unatoč iznimno složenim političkim prilikama u zemlji, Orlovi su slet đakovačke orlovske općine ponovno zakazali za 9. rujan i o tome putem tiska obavijestili najširu javnost. Program je bio koncipiran slično kao i programi prethodnih sletova (povorka od općinskog parka do katedrale, sv. misa, zborovanje, gimnastički nastup...), ali uz jednu iznimku. Natjecanja se ne bi trebala održavati, kao do tada, u biskupskom parku, već na novom vježbalištu. Po završetku gimnastičarskog programa na istom je bila predviđena i veselica.⁷⁹

Unatoč minuciozno obavljenim pripremama slet orlovske općine ponovno je morao biti otkazan. Ovoga puta zbog smrti Stjepana Radića i žestokih antidržavnih prosvjeda koji su potom uslijedili.⁸⁰

Od sredine rujna, političkim (ne)prilikama unatoč, Orlovi su odlučili pokrenuti svoj uobičajeni ritam aktivnosti. Tako je već 18. rujna održana glavna skupština đakovačkog Orla za poslovnu godinu 1928.-1929.. Bila je to skupština kontinuiteta. Značajnijih odluka nije bilo, osim što je izabran novi odbor, a i on od uglavnom već poznatih osoba koje su i prije činile rukovodeću strukturu Hrvatskog katoličkog orla u Đakovu. Odbor su činili: predsjednik, Franjo Böhm; potpredsjednik, Pero Raininger; tajnik, Ivo Berc; blagajnik, Josip Urih; gospodar, Josip Švarcmajer; knjižničar, Franjo Beljan; načelnik, Alojz Raisel; vođa đakovačkog naraštaja, Jože Pavlič; vođa šegrtskog naraštaja, Vatroslav Homotar; časni sud, Matija Belić, Antun Morber i Faba Bogner i revizori, Joso Vodopija i Jakša Kopic.⁸¹

77 Osnutak Orla u Josipovbcu, *NO*, 12. 5. 1928., 4.

78 Slet đakovačke orlovske općine, *NO*, 26. 5. 1928., 4.

79 Slet orlovske općine, *NO*, 1. 9. 1928., 3.

80 Otkazan slet Orlova, *NO*, 7. 9. 1928., 3.

81 Novi odbor Hrv. kat. Orla, *NO*, 22. 5. 1928., 4.

Samo desetak dana kasnije saznajemo kako su u društvenim prostorijama ponovno pokrenuta i predavanja. Za Orlove svakog utorka, a Orlice nedjeljom u poslijepodnevnim satima.

Do kraja godine svakako najveća orlovska manifestacija bila je javna vježba održana 14. listopada. Održana je u dvorani Hrvatskog pučkog doma sa sljedećim rasporedom: 1. Orlovska himna 2. Pozdrav 3. Praške vježbe (članovi), 4. Devetka (članice) 5. Ruča (članovi) 6. Proste vježbe za 1928. (ženski pomladak) 7. Vježbe na konju (članovi) 8. Proste vježbe za 1928. (članice) 9. Preča (članovi) 10. Proste vježbe za 1928. (ženski naraštaj) 11. Skupne vježbe.

Priredba je u potpunosti ispunila očekivanja organizatora, a njezinom uspjehu zasigurno je pripomogla i orlovska fanfara koja je pratila sve vježbe.

1929.

Iako je cijeli orlovski pokret tijekom 1928. godine prošao kroz jednu iznimno složenu fazu, fazu koja među članstvom zasigurno nije mogla ulijevati visok stupanj optimizma, ipak je malo tko mogao zamisliti da će Hrvatskom katoličkom orlu 1929. godina biti posljednja godina djelovanja. A da bi se upravo takav scenarij u konačnici mogao dogoditi, Orlovima je moralo biti jasno već početkom 1929. godine. Naime, odmah nakon uvođenja diktature u pojedinim gradovima došlo je do pokušaja raspuštanja orlovskih organizacija, a mogle su se čuti i glasine o raspuštanju Hrvatskog orlovskog saveza.⁸² Da bi takve tendencije suzbili katolički biskupi zatražili su prijem kod tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Pere Živkovića i pojasnili kako su Orlovi zapravo crkvena organizacija te da za njih ne mogu vrijediti propisi koji su vrijedili za neka druga društva. Ministar ih je saslušao, njihovu argumentaciju prihvatio i obećao kako će Orlovi moći nesmetano obavljati svoje redovite aktivnosti. I to se uistinu i dogodilo – ali samo do kraja tekuće godine.

Već početkom veljače đakovački Orlovi i Orlice održali su u svojim društvenim prostorijama (Gostiona Urich) svečanu akademiju posvećenu J. J. Strossmayeru, a nedugo nakon nje i pokladnu priredbu. U okviru priredbe

82 Orlovski savez nije raspušten, *NO*, 26. 1. 1929., 4.

prikazan je igrokaz Branka Nušića „Običan čovjek”, a u večernjim satima održana je i društvena čajanka.⁸³

Iznimno hladno vrijeme bilo je razlog što su Orlovi sve do početka ožujka morali reducirati svoje redovite aktivnosti. Tek stabilizacijom vremenskih prilika zaredala su predavanja, da bi u travnju mjesecu Orlovi i Orlice svoj obol dali i obilježavanju spomena na Zrinskog i Frankopana. Na misi zadušnici upravo je Orlovima pripala čast da drže počasnu stražu.⁸⁴

Za 23. lipnja najavljena je velika orlovska priredba koja će se održati, ne više u parku, već na novouređenom ljetnom vježbalištu. Osim đakovačkih Orlova sudjelovanje na priredbi najavila su i brojna seoska društva đakovačkog orlovskeg okružja. Za razliku od nekih prijašnjih najava, koje iz opravdanih razloga nisu mogle biti realizirane, ovoga puta iznenađenja nije bilo. Na dan svečanosti, u prijepodnevnim satima, oko 300 sudionika prošetalo se ulicama Đakova – od općinskog parka do katedrale. Slijedila je sveta misa u katedrali, potom defile sudionika ispred katedrale, a nakon defilea odlazak na novo vježbalište na kojemu je - uz sudjelovanje istaknutih osoba iz vjerskog, društvenog i političkog života grada - održano svečano zborovanje.⁸⁵

Poslijepodne održano je natjecanje na kojemu su se, uz đakovačke Orlice, istaknule i Orlice iz Velike Kopanice i Semeljaca. Publika je posebno bila oduševljena njihovom narodnom nošnjom, ali i ljepotom tradicijskih pjesama koje su otpjevali.

I dok je priredba još bila u tijeku, a zasigurno i znatno prije nje, dobar dio Orlova i Orlica bio je zaokupljen odlaskom na orlovski slet koji se ove godine održavao u Pragu. Slet je na stranicama *Narodne obrane* bio najavljen još potkraj 1928. godine, i to kao „jedna od najvećih katoličkih manifestacija našeg vremena”⁸⁶. Kao što su posjećivali i druge orlovske sletove (Maribor, Brno...), Đakovčani su vršili određene pripreme i za slet u Čehoslovačkoj. Dogovoreno je da će đakovačka orlovska delegacija na put poći 28. lipnja, te da će prije odlaska u Prag u Zagrebu sudjelovati na proslavi desetogodišnjice „Kačića”, najstarijeg hrvatskog orlovskeg društva. Planirano je bilo i realizirano. Dana 30. lipnja, odmah po završetku orlovske svečanosti u Zagrebu,

83 Orlovska akademija, *NO*, 1. 2. 1929., 4.

84 Zadušnice za Zrinskog i Frankopana, *NO*, 4. 5. 1929., 4.

85 Velika orlovska svečanost, *NO*, 28. 6. 1929., 4.

86 Večeslavski Orlovski slet i strani narodi, *NO*, 10. 11. 1928., 4.

posebnim vlakom, oko 1200 hrvatskih Orlova i Orlica uputilo se u Prag gdje će ostati cijelo vrijeme trajanja sveorlovskog sleta.⁸⁷ Sa prijemom, nastupom i kompletnom atmosferom koja je vladala na sletu, hrvatska delegacija bila je i više nego zadovoljna.

Posljednja fotografija đakovačkog Orla snimljena u prosincu 1929. godine

Bilo je za očekivati da će po povratku sa sleta optimizam i svekoliki angažman među đakovačkim Orlovima, kao i Orlovima općenito, biti u porastu. To se i dogodilo. Ali dogodilo se i to da je pod utiskom događanja u Pragu malo tko od Orlova vodio računa o realnosti, a realnost je bila ta da oni žive i djeluju u zemlji u kojoj vlada diktatura. Unatoč toga Orlovi su zračili optimizmom. Sredinom rujna mjeseca pozivaju se roditelji da upišu svoju mušku djecu u orlovski naraštaj, „da ne čekaju do zime ili do proljeća, nego da to učine odmah, kako bi se moglo započeti sa sistematskim radom.”⁸⁸ Za tekuću godinu, na istom mjestu, najavljene su akademije, sijela, javne vježbe i sletovi na kojima je predviđeno sudjelovanje svih kategorija članstva.

87 Pohod Hrv. Orlova u Prag, *NO*, 13. 7. 1929., 1.

88 Iz Hrv. Kat. Orla, *NO*, 14. 9. 1929., 4.

Dana 24. rujna Orlovi su čak održali i svoju Glavnu skupštinu. Za novu, 1930. poslovnu godinu, za predsjednika je ponovno izabran Franjo Böhm, za potpredsjednika Stjepan Kovač, za tajnika Vatroslav Homotar, a za blagajnika Antun Morber.⁸⁹

Orlovskih aktivnosti nije nedostajalo ni u prosincu. Održano je omladinsko veče na kojemu je dr. Martin Wüscht održao predavanje o braku, a 6. prosinca svečano je proslavljeno i Nikolinje. Ali, već tada, po svemu sudeći, znalo se da će Hrvatski katolički orao biti zabranjen. Naime, *Narodne obrana* od 1. siječnja 1930. godine donijela je informaciju da su Orlovi i Orlice na drugi dan Božića održali svoju oproštajnu veselicu koja je prošla u najboljem redu i raspoloženju (sic!), a upriličeno je i društveno slikanje da bi članice i članovi imali „uspomenu na minuli društveni život.”⁹⁰

Pomalo žalosno, šaptom, poput Bosne, pao je i Hrvatski katolički orao. Ali ne i ideje koje su živjele među njegovim članstvom. One su, u nešto izmijenjenoj formi, egzistirale i dalje, a njihov glavni nosilac bili su Križari, organizacija osnovana odmah nakon gašenja Hrvatskog katoličkog orla. Ako se izuzmu sportske aktivnosti, koje Križari nisu prakticirali, u ideološkom smislu razlika između Orlova i Križara gotovo da i nije bilo.

89 Glavna skupština Hrv. Kat. Orla, *NO*, 28. 9. 1929., 4.

90 Fotografiranje Orlova i Orlica, *NO*, 1. 1. 1930., 5.

SUMMARY

Borislav Bijelić

ACTIVITIES OF THE CROATIAN ORAO ASSOCIATION IN ĐAKOVO FROM 1923 TO 1929, WHEN IT WAS BANNED

After the last Journal of Museum of Đakovo Region had provided the main ideological determinants of the Orao movement, and the way in which it came to existence in Croatia, the organizational problems it had encountered during the first years of its existence, especially in Đakovo during 1921 and 1922, this paper sets forth an overview of activities of Croatian Orao in Đakovo up until the year 1929, when it was banned. Emphasis is on the organisation of commemorations, rallies (both in Croatia and abroad), celebrating certain jubilees related to the local, but also national history, but also a series of other manifestations held with the undisguised goal of giving ideological and world view lessons.

During the 1920s, the Croatian Orao was one of the main organizations which were active in the area of Đakovo. Their direct counterpart was the Croatian Sokol and the Sokol Association (Jugosokol). They practiced similar activities regarding sports, and shared similar uniforms, but they significantly differed regarding ideology and world views. It can be said that the Croatian Sokol was active from a national-liberal, the Sokol Association from a liberal-unitary, and the Croatian Eagle from a national-conservative position. Although the patronage of the Catholic Church towards the Orao movement was not disputable at any moment during the entire 1920s, the modalities of this patronage were changing, and they were conditioned by the general tendencies in the Church. Croatian Orao was active up until the end of the year 1929, when it was banned after the introduction of the dictatorship.

This paper gives an overview of the activities of the Croatian Orao in Đakovo. Special importance has been given to commemorations, annual assemblies, public trainings, lectures and similar activities. A little more emphasis has been placed on the organisation of the Annual assembly of the Croatian Orao Federation in 1924, celebration of one thousand anniversary of the Croatian Kingdom held in Đakovo in 1925, rally of the Strossmayer department, and difficulties the Association had been experiencing in its work during the last two years of existence.

Key words: Đakovo, Croatian (catholic) Orao, female members of the Orao movement, public trainings, rallies, rural Orao associations